

ČOVJEK U POSJEDU METAFIZIKE OSNOVNE CRTE HEIDEGGEROVE KRITIKE ONTOTEOLOGIJE

Boško PEŠIĆ

Vladimira Ruždjaka 18, 10 000 Zagreb
bpesic.hr@gmail.com

Sažetak

Namjera ovog članka jest ukratko prikazati elementarne postavke Heideggerove kritike metafizike kao ontoteologije i prikazano iskušati u prostoru demitološkog pristupa problemu. Uvođenjem ontološke razlike kao metodološke smjernice, Heidegger je nastojao osujetiti metafizičku interferenciju bitka i bića, naime da se bitak u takvom jednom okružju uvijek iznova iskazuje kao biće. No, sama ta razlika kao nihilistički rezultat svoje vrste koliko god filozofijski opravdana, čini se, još uvijek olako podcjenjuje snagu filozofsko-teološke formule $\epsilon\nu\ \kappa\alpha\iota\ \pi\acute{\alpha}\nu$, pogotovo u slučajevima kada u njoj postaje razvidno pitanje identičnosti bitka i sudbine. Koliko god Heideggerovo (ali i svako drugo) filozofsko mišljenje ovo pitanje uspijeva plodonosno obesnažiti, ono ni danas nimalo nije izgubilo na svom egzistencijalnom značenju, a utoliko se predležće razmatranje na njega motivacijski posebice usredotočuje.

Ključne riječi: Heidegger, metafizika, ontoteologija, mitološko stanje, identičnost, prosvjeta.

Uvod

Naslov ovog izlaganja većini današnjih filozofskih prosuditelja po svojoj prilici ne ostavlja drukčiji dojam nego samo u rasponu od tendencioznoga do reakcionarnoga. Uz nadu da jedna ovakva »ograda« na samom početku stoga ipak neće biti isporučena navedenoj zloslutnosti, upravo izvlačenje teme na koju se skupio iznenađujuće velik sloj prašine učinilo bi ovo »opravdavanje« svrsishodnim. Naime, poradi dizanja te nataložene prašine dovodeći tako razmatranje koje slijedi do njegove izvorne nakane: barem ponešto pretresti od onoga, ma koliko staromodno zvučalo, o čemu se u filozofiji uvijek iznova radi.

Upravo zato, koliko god dosadašnja recepcija tomu ne govorila u prilog, filozofija Martina Heideggera nikada nije bila zahvalna tema. Ne samo zbog uvijek spremnih jurišnika na njegovo filozofsko djelo i jednako tako na drugoj strani revnih apologeta te epigona, već i zbog neshvatljive potrebe, vođene nadmenošću nepoznavanja, za polaganjem prava na cjelokupnu ocjenu njegova naslijeđa. Ovo izlaganje, treba reći, sa svim tim »nastojanjima« povezuje jedino intenzitet s kojim ih se ono odriče. Ono do čega nam je na ovome mjestu isključivo stalo jest položiti račun za ono u razumijevanju možebitno dokučeno i kao izazov promišljano. Riječ je, dakle, o Heideggerovu mišljenju metafizike.

Ono što inače mislimo pod pojmom metafizike može biti svakojako, ali nikada jednoznačno, pa je to tako i u Heideggerovu slučaju. Metafiziku, s jedne strane, možemo promatrati, kako to Gadamer lijepo formulira, kao »jedinstveni oblik naše zapadne civilizacije što je u Hegelu našao trijumfalno ispunjenje i svoj kraj«¹. Možda baš stoga nemamo razloga ne vjerovati Hegelu kada kaže da cijela »povijest filozofije jest povijest otkrivanja 'misli' o apsolutnome«². Pod ovim »povijest filozofije« zadovoljavajuće bismo mogli podvesti što smatramo pod metafizikom a što ćemo u nastavku pokušati izvesti na vidjelo.

S druge strane, metafizičko mišljenje, kako nas poučava Aristotel, kao ono prvo u filozofiji polazi od bića kao bića (ὄν ἢ ὄν). Svaki put kada metafizika misli biće, po Heideggeru³, trebala bi misliti i njegov bitak. Ali ona to ne čini! Barem ne bitak sam u njegovoj istini, jer polazeći od bića kao bića metafizika bitak predočava tek kao biće u cjelini. Da je to tako, reći će Heidegger, zaslužna je bit čovjeka opisana i opasana onim *animal rationale* koja se samim time iskazuje i kao *animal metaphysicum*. Prevladati ovako konsteliranu metafiziku u nekoj od sretnih okolnosti za Heideggera, značilo bi mišljenjem prevladati samu čovjekovu bit, jer »gotovo se čini da je metafizika prema onome kako misli biće upućena da bez svoga znanja bude zaprekom koja čovjeku priječi prvobitni odnos bitka spram čovjekove biti«⁴.

U suprotnom, kao što pokazuje njegova povijest od Aristotela do Hegela, mišljenje ostaje dvostruko zapretano. Jednom kada biće kao biće ocrtava njegovim najopćenitijim oznakama (kategorijama), i drugi put kada biće kao biće uprizoruje u smislu najvišega, božanskoga bića. Na taj način, kaže Heidegger, metafizika objavljuje kako svoju ontološku tako i svoju teo-

¹ Hans Georg GADAMER, *Čitanka*, Zagreb, 2002., 277.

² Georg Wilhelm Friedrich HEGEL, *Enciklopedija filozofijskih znanosti*, Sarajevo, 1965., 15.

³ Iscrpniji kritički prikaz Heideggerova stava o zaboravu bitka vidi u: Stefan WINTER, *Heideggers Bestimmung der Metaphysik*, München – Freiburg, 1993., 207ss.

⁴ Martin HEIDEGGER, *Was ist Metaphysik?*, Frankfurt am Main, ¹⁵1998., 12.

lošku narav.⁵ Naročito se to ogleda u judeo-kršćanskoj koncepciji svijeta koja polazi od vjerovanja da su univerzum i sva njegova bića nešto stvoreno i da čovjek koji darom posjeduje mogućnost takva konceptualiziranja zauzima središnje mjesto u tom svijetu. Cjelina bitka je na taj način raspodijeljena na boga, čovjeka i prirodu.

Ono na čemu ovdje, pak, paralelno još treba posebno ustrajati jest Heideggerovo ultimativno razlikovanje bitka shvaćenog kao cjelina bića⁶ i bitka mišljenog s onu stranu bilo kojeg bića. Takvo razlučivanje Heidegger još od svojih najranijih predavanja naziva *ontološkom diferencijom*, koja kao izraz i danas odzvanja filozofijom. Razlikovanje bitka od bića ne upućuje na nekoga tko bi tu razliku trebao napraviti, ili, još manje, na samu razliku, već da sve to pojmovno uprizorenje trebamo gledati na način da bitka *ima* u biću, odnosno da se bitak pokazuje i razumijeva kao *otvoren*. Ovo biti *otvoren* ispostavlja zahtjev k rasvjetljavanju onoga što je dosad bitno ležalo u tami. Naime, tek razumijevajući svoje Tu u svijetu, čovjek se, prema Heideggeru, otvara prema svom bitku. Ali o tome će u nastavku morati posebno još biti riječ.

1. Ontoteološko shvaćanje metafizike

Način kretanja koje mišljenje usmjerava prema onom prošlom Heidegger naziva »korak natrag« koji kao odnos prema istini višestruko zahvaća kriva tumačenja u povijesti filozofije kao metafizike. Problem o kojemu se pritom radi nije baštinen, takoreći nije iz prošlosti naslijeđen. On u ovom sučeljavanju nije još uopće doveden u pitanje, i u tom smislu čini se ispravnim tumačiti Heideggerov pojam *zaborava*, naime prvenstveno kao ono što je mišljenju bitno ostalo skriveno – razlika bitka i bića. U takvom jednom zaboravu metafizika će osigurati svoju vlast nad ukupnim mišljenjem svojega doba.

Nekako prvo što se u višestrukosti spomenutih krivih tumačenja metafizike nameće jest sam njezin problemski početak koji počinje s pitanjem o Bogu. Ranije smo naznačili kako je metafizici stalo do bića kao takvog i u njegovoj cjelini. Cjelina se, po Heideggeru, u metafizičkom smislu ispostavlja kao temelj jedinstva svih bića zadan onome što se izdiže ponad svih bića i iz toga se crpi njezino značenje kao ontoteologije.⁷ No, što nam izgovara ovaj pojam »ontoteologija«?

⁵ Ovdje se, prije svega i presudno, misli na kršćansku teologiju koja u svom sadržaju svestrano preuzima i prerađuje antičku metafiziku.

⁶ Kakva je, primjerice, Parmenid izložio u svom djelu *O prirodi*: ἔστι γὰρ εἶναι, μηδὲν δ' οὐκ ἔστιν.

⁷ Za volju strogog prenošenja, Heidegger govori o ontoteološkoj biti metafizike. O tome primjerice vidi u: Martin HEIDEGGER, *Nietzsche II*, Pfullingen, 1961., 349, 350.

Ukoliko temelj ovdje shvatimo kao počelo stvari (*causa prima*), ontoteologiju bismo mogli označiti, slikovito rečeno, kao prisutnost Boga u filozofiji. To da uopće Boga »ima« u filozofiji iz priloženog se sada razabire kao nešto odlučujuće. Metafizika u toj razastrijetosti predstavlja središnje mjesto gdje se očito ontologija i teologija u svojoj supripadnosti ujedinjuju. Supripadnost se može pokazati u njihovu pristupu biću kao uopćenom, kroz to, prvom, i u tom prvenstvu najvišim i posljednjim. Iz njihove jedinstvenosti progovara, pak, narav metafizike. Iz naravi metafizike proizlazi da bitak iako najšira i najneodređenija općenitost kao transcendens *jest* biće, dočim razlika između tih dvaju »entiteta« u ovakvom poretku ostaje neuočena.⁸

Još veći nesporazum za Heideggera predstavlja pojmovno dovodenje bitka u vezu s φύσις, λόγος, supstancijalitetom, objektivnosti i tako redom sve do volje za moć. Primjera radi, kada metafizika bitak rabi kao λόγος, okruže u kojem obitava sveudilj je logika, ali logika upregnuta u ontoteološku svrhu. Na jednak način metafizika postupa i kada je riječ o biću kao temelju zajedničkom svim bićima (logika kao ontologija) i biću kao najvišem biću (logika kao teologija). Jedina razlika⁹ koja se između bitka i bića u ovom sklopu uviđa jest ona o njihovoj međusobnoj ovisnosti. U toj ovisnosti, kaže Heidegger, razvidni postaju razlozi filozofskog govora o Bogu, ma koliko se mi sadašnji kolebali oko njihove dostatnosti.

2. Prevladavanje metafizike kao ontoteologije

Pothvat koji je Heidegger sebi namijenio jest, dakle, iznova postaviti pitanje o bitku kojega je smisao prevladati ne samo metafiziku kao govor, nego i njezin sekularni odgovor na ovo pitanje svih pitanja.¹⁰ Valja reći, kada Heidegger u ovom kontekstu govori o destrukciji metafizike misli, prije svega, na tomiistički aristotelizam¹¹ i njegove kasnije ogranke.

Prevladati za Heideggera znači u njegovu nestajanju obuhvatiti nešto što je prošlo. Naznaku prevladavanja metafizike mogli bismo, historijski gledano, naći već u Schopenhauerovoj i, još više, Nietzscheovoj kritici metafizike kao

⁸ Entitet u konstelaciji *esse* → *ens* → *entitas*, bićevitost.

⁹ Ali ne ona ontološka koju nam isporučuje Heidegger. U hrvatskom prijevodu taj se termin po uzoru na francuski pandan *différance* pojavljuje kao *razluka*, rezultat razlučivanja. O podrijetlu ovog francuskog neologizma vidi više primjerice u: Herman RAPAPORT, *Heidegger & Derrida: Reflections on Time and Language*, Lincoln, 1989., 36ss.

¹⁰ Ovdje je karakterističan glagol koji Heidegger koristi: *überwinden*, prevladati, ali i svladati, u borbi pobijediti. Kasnije će taj pojam, poradi raznih »zloraba«, ovisno o prijevodu zamijeniti s: pregorijevanjem/prebolijevanjem (*verwinden*).

¹¹ Iz kojeg je, *nota bene*, školujući se i potekao.

platonizma u kojemu se odigrava međusobni odnos osjetilnog i nadosjetilnog. No, Heidegger i takvo kritičko shvaćanje smatra još bitno metafizičkim (bez obzira što i Schopenhauer i Nietzsche daju svakovrstni, a naročito istinosni primat onom sjetilnom).¹² Štoviše, kako karakteristično naglašava, to je zapravo konačno zaplitanje u metafiziku iz kojega ono nadosjetilno samo dobiva svoju moć.¹³ Suprotno tome, Heidegger u prevladavanju vidi mogućnost predaje/ isporuke¹⁴ njezinoj vlastitoj istini. Takvo prevladavanje kao svojevrsna metafizika metafizike¹⁵ nije ništa drugo nego *nadmašivanje* svega metafizičkoga. Pomislimo li, kaže Heidegger, u potrebi prevladavanja kako u posjedu držimo istinu metafizike poput nekog mislivog objekta i dalje smo kao subjekti zapravo u vlasti metafizičkoga. Pretpostavimo da smo uspjeli obrazložiti zašto je došlo do takvog shvaćanja. Ostaje vidjeti što bi bilo to metafizikom može bitno neodređeno.

Za tako nešto važno je razjasniti Heideggerov poimanje odnosa ek-sistencije (kao stajanje-*u*) i in-sistencije (kao stajanje-*na*). Iz toga dependentnog odnosa, kaže Heidegger, otkriva se sva silina čovjekove tzv. zabludjelosti, jer biti insistentan hoće reći uporno ostajati pri najbližoj uobičajenosti shvaćanja bića kao pred-stave i tu se nalazi ključ razumijevanja čovjekova samodovođenja u zabludu. Naime, ova zabluda se najjače očituje u previdu (ili ako tako hoćemo, zaboravu) pojma istine kao neskrivenosti bića. I ne samo to!

Na pojam istine kao neskrivenosti, kako Heidegger primjećuje, izravno je navezana ideja slobode, pri čemu pod pojmom slobode zapravo iskazujemo navlastito puštanje bića (ili biće u cjelini kao $\phi\upsilon\sigma\iota\varsigma$) da bude ono samo, ali ne na način ravnodušnosti i propuštanja, nego ovo *navlastito* omogućuje, kako se to danas voli reći, proaktivno puštanje na vidjelo svega onoga što biće kao takvo sa sobom nosi. U jeziku se to često pokazuje kažemo li primjerice da smo s nekim (prema nekom) otvoreni, dakle, s njim slobodni, ili s nečim kao takvim – načisto.

U tom smislu sloboda nije nikakvo čovjekovo svojstvo, već upravo obrnuto: sloboda kao ek-sistentno, otkrivajuće tu-bivanje ima u posjedu čovjeka.¹⁶ Drugim riječima, sloboda čovjeka oslobađa za njegovu slobodu. Tomu će Heidegger još dodati: »'Istina' nije svojstvo ispravnog stava, koji ljudski 'subjekt'

¹² Usp. Stefan WINTER, *Heideggers Bestimmung der Metaphysik*, 164ss.

¹³ O tome naročito vidi u: Martin HEIDEGGER, *Vorträge und Aufsätze*, Frankfurt am Main, 2000., 78ss.

¹⁴ Ponovno znakovita igra riječi: *über-liefern*, *Überlieferung*, predaja kao isporuka prošloga.

¹⁵ Usp. Martin HEIDEGGER, *Vorträge und Aufsätze*, 77.

¹⁶ O tome naročito vidi u: Martin HEIDEGGER, *Wegmarken*, Frankfurt am Main, 1976., 190.

iskazuje o nekom 'objektu' i onda negdje, ne zna se u kojemu području, 'važi', nego je istina otkrivanje bića, po kojem otkrivanju biva otvorenost.«¹⁷

Navedeno ima šansu biti razumljeno jedino s jasnim filozofijskim razgraničenjem čovjeka kao subjekta i čovjeka kao egzistencije, dakle, u osnovi, čovjeka koji stoji svijetu nasuprot (i usuprot) i čovjeka koji jest tek u svijetu kao svom svijetu (tu-bivanje). Drugim riječima, sve dok čovjek sebe shvaća kao kartezijanski mjerodavni subjekt (pod-met), njegova egzistencija doduše ostaje mogućnost, ali ona isprazna. Ni sa svijetom ovdje nije puno bolje: svijet ne može biti tek puka cjelina (ali tu se ne misli na antički pojam cjeline kao *φύσις*) svih čovjeku raspoloživih stvari (pred-meta, pred-stave, što je problem njegova tumačenja u povijesti metafizike tako reći sve do Heideggera, ali i kako ćemo pokušati u nastavku pokazati, još i s Heideggerom). Naprotiv, s bićima s kojim se čovjek u svijetu susreće raste njihova značajnost kao i značenje svijeta kao takvog. U tome se temeljno ogleda obrat u filozofijskom promišljanju svjetsko-povijesnog kretanja koji nam omogućuje razumijevanje onoga 'tu' nas današnjih.

3. Bitak kao mitološko stanje

Ako tako možemo uopće zamisliti, zaborav bitka o kojemu Heidegger govori, ne bi kao zaborav bio čovjeku toliko presudan da se njime metafizika ne promiče kao moć. O tome, po našem sudu, progovara Nietzscheova *volja za moć* koja je pod utjecajem metafizike nasilno odvojena od svoga iskonskog oblika iskazanog kao *volja za moći* u smislu 'moći biti' gdje 'biti' znači postajati.

Heidegger u tom smislu polazi od uvjerenja da filozofija, takva o kojoj govori i takva kakvu danas poznajemo, nije dorasla stvari mišljenja i samim je time postala konačno svjedokom vlastita propadanja. Stvar mišljenja, ono što se za mišljenje postavlja prijepornim, iskazuje se po njemu svojim tehničko-znanstveno-industrijskim karakterom kao *jedinim* mjerilom čovjekove zbilje. Zadaća koja mišljenju predstoji jest sastavni dio čovjekove spremnosti za mogućnost svladavanja ovog karaktera.

Njezin prvi ispit očitava se iz odnosa prema istini. Istinu, kaže Heidegger, uvijek iznova treba tražiti u blizini mišljenja i bitka, ali ne u njihovu spoznajnom slaganju, nego u njihovoj supripadnosti dogođenoj u neskrivenosti istine. Ukoliko se o *adaequatio* može govoriti, govori se tek u horizontu neskrivenosti. Jedino u takvom postavu nije održivo i zaobilazi se ono što navikom

¹⁷ Isto.

više ni ne dovodimo u pitanje: slaganje pred-stavljenoga i prisutnoga. Nije tu riječ o odricanju od ispravnosti i pouzdanosti kao prokušanim racionalnim odrednicama, nego više o mišljenju koje u svom budućem usmjeravanju više polaže na svoj odgoj. Zadaća mišljenja tako i ne bi bila veća od napuštanja dosadašnjeg mišljenja (metafizike).

S druge strane, kritika dosadašnjeg mišljenja kao ontoloških sadržaja koji se sažeto sve do jednog danas mogu svrstati pod filozofiju bitka, svoje uporište nije mogla naći u izvanjskim razlozima u onoj mjeri koliko se ono (uporište) nalazi u njoj kao takvoj. Nikada se stoga nije moglo previše stavljati na kartu da »tako nečeg što se naziva bitkom jednostavno nema«, kako nas poučava čitavo pozitivističko naslijeđe, sazdana uz bok sekulariziranoj teološkoj problematici, jer nikada metafizička tradicija nije samorazumljivo ni tvrdila da »bitka ima«. Nihilizam, koliko god u tom slučaju bio metodološki opravdan, također kao kritika metafizike ne dosiže svoj zenit sve dok, a takvim se posvećmašnje pokazao,¹⁸ olako podcjenjuje njezinu unutarnju snagu koja počiva na filozofsko-teološkoj formuli $\xi\nu\ \kappa\alpha\lambda\ \pi\acute{\alpha}\nu$.

U tradicionalnoj ontologiji biće je uvijek nešto više nego što jest i takav status osigurava mu bitak – biće budući da se ne može odrediti samim sobom (već uvijek drugim bićem) jest logički upućeno na vlastito nadilaženje. Ovo nadilaženo kod Heideggera nema veći značaj od onog što treba odbaciti. Problem nastaje što u toj situaciji bitak više nema svoju logičku samostalnost, već u cjelini ovisi kako o kopuli »jest« tako i činjeničnom stanju izrečenog suda. Bitak pojmovno nije više nešto *po sebi*, nego se, obrnuto od tradicionalnoga ontološkog stava, uporabljuje *spram* svega što jest.

Heidegger je uvođenjem tzv. *ontološke diferencije* ciljano pošao za razrješanjem metafizičkog problema bitka kao bitka i bića kao bića. Za pitanje bitka odmah je bilo jasno da ono mora na svaki način ostati otvoreno, jer bi ga bilo koje pojmovno određenje zapravo vratilo u područje bića, odnosno dijalektiku subjekta i objekta koju je Heidegger znalački, pod svaku cijenu, pokušao zaobići. Nemogućnost mišljenja bitka bez bića preokrenuta je u nemogućnost mišljenja bića bez bitka, i u tome Heidegger, bez obzira na pritom brojne prigovore o tautologiji, ustrajava.

Nadalje, pojmovna neiskazivost toga što bitak jest dovodi do zaključka da ontološka diferencija, može se bez krznanja izreći kao glavni prigovor Heideggeru, nosi u sebi ontologiziranje onog ontičkoga. S druge strane, biće se, kao što je to u slučaju tubitka, shvaća kao jedan *od* načina bitka, i ukoliko bi to

¹⁸ I to ne samo na navedenom primjeru Schopenhauera i Nietzschea.

pripisali izvornoj Heideggerovoj namjeri, pozitivan dojam ipak neće izostati. Dakako, ukoliko nije riječ o dobrom izgovoru kako bi se što dalje odagnala misao o bitku kao onom apsolutnome.

No, misliti, kao u Heideggerovu slučaju, da se čovjek (biće) u ovo »doba nihilizma« još jedino može spasiti samo »iz najdubljeg temelja samog *bytka*«¹⁹, jednako ostaje neplauzibilno kao i njegov nešto raniji pokušaj postuliranja njegova smisla. Na tom tragu leži uporište većine ozbiljne kritike Heideggera koja mu zapravo spočitava *mitološko stanje* kakvo izaziva poistovjećenost gore spomenutog bitka i sudbine, što u filozofijskom smislu terminološki ne znači ništa drugo nego nerazdvojnost egzistencije i esencije u bitku.

Cjelokupno nastojanje antičke metafizike počevši od Parmenida pa do Aristotela imalo je u svom zadatku demitološko razdvajanje egzistencije i esencije, koje Heidegger vraća na arhaični početak. Ontologiziranje bića svoj vrhunac naći će u Heideggerovu stavu da »bitak sam ... zovemo *egzistencijom*«.²⁰ Egzistencija dakle biva ontologizirana, a njezin nositelj čovjek u svojim odlukama ostaje lebdjeti između pravih (ontoloških) i nepravih (ontičkih) mogućnosti s trajnim izazovom ispostavljenim u horizontu vremena ozbiljenja, tradicionalno rečeno, istovjetnosti svoje egzistencije i onoga Biti, što bi se jednako tako moglo smatrati vrstom mitološkog stanja, ali ovaj put u obličju ontološkog iskustva suvremenog čovjeka.

Proces demitologizacije koji ne samo što koincidira, nego je i izazvan nečim što Heidegger zove *kraj filozofije*, a mi bismo skloni bili sada reći i 'kraj filozofije kao metafizičkog sustava mišljenja', pravu svoju snagu zadobiva tek jasnom indikacijom stanja (kakvo između ostalih utemeljuje spekulativni idealizam) u kojemu se pojam razumijeva i ustoličuje kao apsolutan. Apsolutno do kojeg Hegel neumorno drži unatoč teškom bremenu totaliteta kojeg na sebi nosi, neraskidivo je povezano s čistom identičnosti, a čista identičnost događa se kada pojam hipostazira svoju formu na račun sadržaja.

U svom najvišem pojmu totalnosti sve ostalo, ovom logički suprotstavljeno, trebalo bi se iskazivati što kao nedovršeno, što kao neistinito. Na testu identifikacije istodobno padaju i zasebnost drugoga i pojedinačnost. Istina je, kaže Hegel, ono cijelo, a pojedinačno uvijek time manjkavo u odnosu prema svom općem određenju. Izgleda da ni Heidegger, bez obzira na filozofske uvide koje je otvorio, ovoj perspektivi ipak ne uspijeva dovoljno izmaknuti.

¹⁹ Martin HEIDEGGER, *Beiträge zur Philosophie. Vom Ereignis*, Frankfurt am Main, 1989., 100.

²⁰ Usp. Martin HEIDEGGER, *Sein und Zeit*, Tübingen, ¹⁷1993., 12.

Zaključna obrazloženja

S ovakvim načinom mišljenja stvara se zapravo savršeno okružje za bilo koju ideologiju. Identičnost se, naime, razotkriva kao praoblik ideologije.²¹ Mit koji ideologija zbog sraslosti (identičnosti) s njim ne demonstrira uvijek jednakim patološkim intenzitetom, svoju snagu crpi iz odlučnog opiranja *prosvjeti* koju ovdje označavamo kao iznadprosječnu volju za istinom, a što izvedeno nije ništa drugo nego sposobnost s kojom pojedinačna egzistencija biva svjesna sebe.

No te snage kojom mit raspolaže ni upola ne bi bilo bez prethodnog dogovora ideologije i mišljenja. Utoliko je svaka kritika ideologije jednako malo bez kritike mišljenja, pogotovo njegove konstitutivnosti. Kako bi rekao Adorno, treba se urazumiti protiv svojeg uma.²² Njegova vrhunska prevara događa se kada odbjegloj racionalnosti dopusti da postane mitologija, mitologija koja pothranjuje »ludilo gospodarenja i podjarmljivanja«. Ta, nazovimo je 'općim' mišljenjem skrivena iracionalnost tada se sa svojom svestranom pedanterijom ne čini odveć lako onim čega se istom i bez ostatka treba riješiti. U toj otežanoj konfrontaciji prosvjeta protiv sebe dodatno ima i onu vrstu tzv. dijalektičkog diskursa koji kao svoj rezultat donosi spomenutu Hegelovu hipostazu ideje.

Njezina gotovo jedina šansa tada uvelike ovisi o uviđanju potencijala koji joj nudi institucija neidentičnosti. Neidentičnost sužava prostor neprijateljstvu prema Drugom i to antiideologijski, za volju teme možemo reći i anti-metafizički, prepuštajući takvo neprijateljstvo vlastitim okovima. Egzistencija iz dinamike ovog antagonizma ima sada jedinstvenu šansu samu sebe prestati promatrati, kako joj Heidegger prethodno nalaže, kao epifenomen bitka. Ovo je neizmerno važno, jer pojam bitka uvijek se iznova nalazi u opasnosti da ga se neraskidivo veže s pojmom sudbine.²³

Samorefleksija prosvjete očituje se opsežno kao ranije spomenuto Heideggerovo napuštanje dosadašnjeg mišljenja za volju budućeg u njegovu preodgoju. U principu radi se o tome, kao što Kant kaže, da se vlastitim umom počnemo napokon služiti samostalno, bez nezrele potrebe da pritom budemo vođeni nekim drugim. Čin napuštanja iako po sebi dragocjen sa sobom nosi i poneki odgovor na to otkud »barbarizam moderne civilizacije?« (Horkheimer).

²¹ Usp. Theodor ADORNO, *Negativna dijalektika*, Beograd, 1979., 133.

²² Usp. *Isto*.

²³ Usp. *Isto*.

Summary

**MAN IN POSSESSION OF METAPHYSICS
ELEMENTARY SETTINGS FOR HEIDEGGER'S CRITICISM OF
ONTOTHEOLOGY**

Boško PEŠIĆ

V. Ruždjaka 18, HR – 10 000 Zagreb
bpesic.hr@gmail.com

The intention of this article is to briefly present the elementary settings for Heidegger's criticism of metaphysics as ontotheology and with that to challenge it with a demitological approach to the problem. By introducing ontological difference as methodological directive, Heidegger endeavours to thwart metaphysical interference between the being and entity in that, in that context the being is always expressed as the entity. However, that difference itself as a nihilistic result of its kind no matter how philosophically justified seems to still undermine the power of the philosophical-theological formula of $\epsilon\acute{\nu}\ \kappa\alpha\lambda\ \pi\acute{\alpha}\nu$, particularly in cases with the question of the identity of being and destiny. No matter how Heidegger's (or anyone else's) philosophical thought manages to successfully invalidate this question it nevertheless to this day has not lost its existential meaning and its presenting part and consideration of it is particularly motivationally concentrated.

Key words: Heidegger, metaphysics, ontotheology, mythological state, identity, education.